

بررسی نظام ارزشی دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه چهار کشور^۱

علیرضا روشنفرد^۲

چکیده:

هدف پژوهش حاضر بررسی نظام ارزشی دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه چهار کشور می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه دانشجویان شاغل به تحصیل در سال ۱۳۸۸ در دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه چهار بوده که از این میان با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای تعداد ۴۰۰ نفر دانشجو از بین ۱۰ واحد دانشگاهی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. ابزار اندازه‌گیری تحقیق، جهت بررسی سلسله‌مراتب ارزشی دانشجویان، پرسش‌نامه‌ی ۴۵ سؤالی آلپورت (A.V.L) بوده است. برای تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق از آمار توصیفی و آمار استنباطی t و تحلیل واریانس چندمتغیره استفاده شده است. جمع‌بندی کلی نتایج پژوهش نشان داد که بالاترین ارزش برای دانشجویان ارزش اقتصادی و بعد از آن به ترتیب ارزش نظری، ارزش هنری، ارزش سیاسی، ارزش اجتماعی و ارزش مذهبی می‌باشد. همچنین بین سلسله‌مراتب ارزشی دانشجویان برحسب جنسیت، مقطع و رشته تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

کلید واژه: سلسله‌مراتب ارزش‌ها، ارزش اقتصادی، ارزش هنری، ارزش سیاسی، ارزش اجتماعی و ارزش مذهبی.

۱- تاریخ وصول: ۹۰/۸/۲۸ تاریخ پذیرش: ۹۰/۱۱/۱۵

۲- عضو هیأت علمی گروه معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر مجلسی majid_mmf@yahoo.com

۱- مقدمه

ارزش‌ها بیانگر آن دسته از اصولی و عقایدی هستند که از نظر فردی یا اجتماعی برتر شمرده شده و مطلوب و پایدار هستند. ارزش‌ها در «جامعه‌شناسی» به معنای خوب یا بد، شایسته و یا ناشایسته و مطلوب و یا نامطلوب در نزد یک فرد یا گروه تعریف شده‌است. بعضی نیز آن را هنجار و معیار انتخاب یک فرد یا گروه در میان علی‌البدل‌های مختلف مربوط به یک موقعیت تعریف کرده‌اند (رابینز، ۱۹۹۱). آلپورت^۱ (۱۹۷۰) معتقد است، ارزش‌ها به منزله درون مایه اصلی هر فرهنگ، ادراک افراد آن جامعه را تحت تأثیر قرار داده و خود در خلال فرآیند فرهنگ‌آموزی از نسلی به نسلی دیگر منتقل می‌شود. گی-روشه^۲ (۱۹۷۰) ارزش‌ها را پایه نمادین کنش‌ها دانسته، می‌گوید: «ارزش شیوه‌ای از بودن یا عمل است که یک شخص یا جمع به عنوان آرمان می‌شناسد و افراد یا رفتارهایی را که بدان نسبت داده می‌شوند، مطلوب و مشخص می‌سازد» وی برای ارزش پنج ویژگی اساسی قائل است. این ویژگی‌ها به قرار زیرند:

- ۱- ارزش‌ها در نظام آرمانی قرار دارند نه در حوادث و مسائل عینی
- ۲- ارزش‌ها الهام‌بخش و هدایت‌گر کنش‌ها هستند. به عبارت دیگر کنش‌ها دارای جهت‌گیری ارزشی هستند.

۳- ارزش‌ها نسبی هستند (با توجه به عامل زمان، مکان و اجتماع)

۴- ارزش‌ها دارای بار و بنیاد عاطفی هستند.

۵- ارزش‌ها دارای سلسله‌مراتب هستند: یعنی ارزش‌های جدید به‌ندرت در جامعه ظاهر می‌شوند. چیزی که غالباً روی می‌دهد تغییر در سلسله‌مراتب ارزش‌ها در نزد یک گروه یا فرد است. به همین دلیل ما باید به جای تغییر در ارزش‌ها، تغییر در سلسله‌مراتب آنها را انتظار داشته باشیم که در فرآیند آن ارزش‌های مسلط و بالادست به مرتبه پایین می‌آیند و ارزش‌های دیگری جای آنها را می‌گیرند. بر این اساس آنچه در جامعه و گروه ظاهر می‌شود ارزش‌هایی هستند که در اولویت قرار دارند. به اعتقاد پیاز^۳ هر فرد واجد دیدی ارزشی است که با توسل به آن به سنجش اعمال و کنش‌های دیگران می‌پردازد و این دید ارزشی منبعث از سلسله‌مراتبی است که پیوسته مرجع داوری قرار می‌گیرد (نوابی‌نژاد، ۱۳۷۷، ۲۳). از دیدگاه «روان‌شناسی اجتماعی» برخی دیگر از مؤلفان، ارزش‌ها را تظاهرات شناختی نیازهای آدمی می‌دانند که افراد آن‌را به عنوان معیاری برای تعیین رفتار مناسب از نامناسب و چهارچوبی برای توجیه انتخاب‌ها و تبیین الگوهای رفتاری خود به‌کار می‌برند. این ارزش‌ها همچون اصولی کلی و نظامند، جهت‌گیری رفتار فرد را

1-Allport

2- keyrosh

3-Peyage

سامان بخشیده و با نفوذ بر رفتارها، نیازها و داورها، تعاملات فرد با دیگران و محیط را تحت تأثیر قرار می‌دهد (اینگلهارت، ۱۳۷۳). کیپل^۱ و دینوکا^۲ (۱۹۹۱) نظام ارزشی^۳ فرد را مجموعه‌ای از رسوم، باورها و مفاهیمی می‌دانند که مورد توجه و احترام فراوان است و آگاهانه یا ناآگاهانه سمت و سوی زندگی را مشخص می‌کند. در این راستا روکیچ^۴ (۱۹۶۷) معتقد است، برای نیل به کمال، آدمی نیازمند دستیابی به انسجام و یکپارچگی کلبه‌ی نظام‌های روانی و جسمی خویشتن است که این نظام‌ها تعیین‌کننده شیوه سازش‌یافتگی منحصر به فرد شخص با دیگران و محیط است، این یکپارچگی در سطح نظام‌های روانی به باوری وحدت‌بخش در موجود انسانی می‌انجامد که به آن نظام ارزشی گفته می‌شود. اسپرانگر^۵ در نظریه گونه‌های شخصیت خود، ارزش‌ها را به شش دسته تقسیم می‌کند: ارزش نظری، ارزش سیاسی، ارزش اقتصادی، ارزش زیبایی‌شناختی و ارزش دینی که این تقسیم‌بندی بعدها توسط الپورت و همکارانش در قالب یک پرسش‌نامه ارائه گردید. در ارتباط با شکل‌گیری ارزش‌ها نوابی‌نژاد معتقد است؛ ارزش‌ها همانند اکثر قریب به اتفاق رفتارها اکتسابی هستند. فرد از همان سال‌های اولیه زندگی آنچه را محیط اجتماعی و فرهنگی از رفتار مطلوب و نامطلوب به او ارائه می‌دهد، یاد می‌گیرد. رشد ارزش‌ها در حقیقت فرآیند درونی‌ساختن ارزش‌های جامعه است که از طریق عواملی چون خانواده، فرهنگ، مدرسه و نهادهای اجتماعی به افراد منتقل می‌شود. نظام ارزشی به جهت‌گیری انسان نسبت به محرک‌های محیطی یاری می‌رساند و نهایتاً نظام ارزشی فرد در طول فرآیند رشد و تکامل، یکپارچه و منسجم و به‌صورت یک نظام پیچیده در می‌آید که در قالب شخصیت بارز هر فرد تجلی و تبلور می‌یابد. بر اساس مبانی دینی انسان موجودی عجین‌شده با تمایلات و غرائز گوناگون است و کمال او در گرو ارضاء شایسته این نیازها و تمایلات است. جامعه باید از طریق اقناع و ارضاء صحیح تمایلات و ایجاد آگاهی و بینش نسبت به اهمیت و جایگاه ارزش‌ها در زندگی فردی و اجتماعی زمینه‌ی هدایت فرد در مسیر رشد و تعالی را فراهم سازد. انسان زمانی می‌تواند به سعادت و کمال خاص خود که آفرینش و فطرتش، وی را به آن دعوت می‌کند دست یابد که در راهی مطابق با نهاد خود که آمیخته با ارزش‌های انسانی است، گام بردارد و قابلیت‌ها و استعداد‌های خود را بشناسد و آنها را در جهت کار و کوشش، سازندگی، نوآوری و خلاقیت شکوفا سازد (خلیفه، ۱۳۷۸). به جرأت می‌توان گفت، آسیب‌پذیری‌های انسان در زندگی امروز نشأت گرفته از عدم تشخیص ارزش‌های حقیقی از ضد ارزش‌ها و عدم پیروی از فطرت پاک انسانی است. وجود ارزش‌های ناهمگون می‌تواند باعث کاهش کارایی و توانمندی‌های خلاق در شخص و نهایتاً منجر به بروز

-
- 1- Kapel
 - 2- Deinoka
 - 3- Values system
 - 4-Rokich
 - 5- Spranger

درجاتی از ناسازگاری گردد. لذا توجه به ارزش‌های خاص آدمی و ارضای آنهاست که ضامن سلامتی و سازگاری می‌شود (بادن^۱، ۱۳۷۴). سلسله مراتب ارزش‌ها در هر جامعه همواره بر اساس میزان اهمیتی که مردم برای ارزش‌های گوناگون و متفاوت قائل‌اند، ایجاد می‌شود، که این خود یکی از ویژگی‌های مهم آنهاست. اهمیت این ویژگی در ارتباط با تحولات اجتماعی آشکار می‌شود، زیرا برای درک اینگونه تحولات، فهم تغییرات فرهنگی امری ضروری به‌نظر می‌رسد و با توجه به جایگاه ارزش‌ها در فرهنگ جوامع، بدون مطالعه تغییرات ارزشی، قادر به استنباط درستی از تغییرات در عرصه فرهنگ نخواهیم بود. یکی از شایع‌ترین و مهمترین تغییرات در حوزه ارزش‌ها، تغییر در سلسله مراتب آنهاست. این تغییرات به گونه‌ای عمل می‌نماید که ارزش‌های متحول گرایش به آن دارند که به ارزش‌های مسلط تبدیل شوند و این خود می‌تواند شاخصی برای بروز تحول اجتماعی به شمار آید. در حقیقت در پشت همه انواع رفتارها و گرایش‌های جمعی، همه سازمان‌ها، الگوها، نشانه‌های اجتماعی، نقش‌ها و رموزها، دنیایی از تصورات و ارزش‌های جمعی قرار دارد و فقط پس از فهم این ارزش‌هاست که قادر به توجیه رفتارها خواهیم بود (هانتلی، ۱۹۸۳). با توجه به اهمیت ارزش‌ها در جهان امروز شناخت آنها از مسائل اصلی عصر حاضر است. مطالعات همایی و سیادت (۱۳۸۳)، عزیزی (۱۳۸۴)، ادوارد (۲۰۰۶) و هارسون (۲۰۰۷) در زمینه نظام ارزشی دانشجویان نشان داده که ارزش‌های اقتصادی از اهمیت خاصی در بین دانشجویان و دانش‌آموزان برخوردار بوده‌است. این در حالی است که تحقیقات اسلامی (۱۳۸۳) در زمینه نظام ارزشی دانشجویان دانشگاه‌های پیام‌نور، آزاد، دولتی و پزشکی نشان داد که ارزش اجتماعی دارای بالاترین جایگاه و ارزش‌های هنری دارای پایین‌ترین ارزش در نظام ارزشی دانشجویان می‌باشد. در تحقیقی دیگر تحت عنوان بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در ایران که توسط گروهی از محققان اجرا شد مشخص گردید:

- ۱- در میان ارزش‌های مورد بررسی، سلامت و آبرو هر دو در یک جایگاه و به عنوان برترین ارزش‌ها قرار دارند و در مرتبه بعد درستکاری مطرح می‌شود که بیشتر جنبه فرهنگی و مذهبی دارد. علم و دانش در مرتبه سوم است و ثروت نقش چهارم را دارد و مقام و شهرت در ردیف پنجم و ششم قرار می‌گیرد.
- ۲- به نظر می‌رسد جامعه ما در مسیر حرکت به طرف ارزش‌های مادی‌گرایانه است و حداقل زمینه تظاهر این ارزش‌ها در نیمرخ فرهنگی جامعه شهری قوی است.
- ۳- مقطع تحصیلی دیپلم متوسطه و پس از آن دانشگاه تعیین‌کننده‌ترین مقاطع در دگرگونی عقاید و ارزش‌هاست (محسنی، ۱۳۸۵). در تحقیقی یاماگی (۱۹۸۹)، تغییرات در مراتب ارزش‌ها و نقش آن رادر قضاوت، تصمیم و کنش افراد مورد مطالعه قرارداد. در این تحقیق نظرات ۱۱۰۱ نفر مورد بررسی قرار

گرفت. از آنها خواسته شد، سه مورد از موضوعات مهم زندگی‌شان را بنویسند. پاسخ‌های آنها در ارزش‌های ۶ طبقه‌ای اسپرانگر تقسیم‌بندی شد و نتایج نشان داد:

۱- مهمترین ارزش‌ها برای زنان و مردان ارزش‌های اجتماعی و سیاسی‌اند که ارزش اجتماعی بر توجه به دیگران و ارزش سیاسی بر خود شکوفایی متمرکز است.

۲- ارزش‌هایی که این دو ارزش را حمایت می‌کنند در زنان ارزش مذهبی و در مردان ارزش اقتصادی‌اند. احمد و هیزمن در سال ۱۹۷۸ در تحقیقی که تحت عنوان تفاوت ارزشی میان دانشجویان از سه ملت انجام دادند، از دانشجویان متعلق به سه کشور ایران، نیجریه و ایالات متحده خواستند، مجموعه‌ای از ارزش‌ها را رتبه‌بندی کنند. دانشجویان از هر ملیت تا اندازه‌ای در یک سلسله مراتب ارزشی مشترک سهیم بودند. دانشجویان ایرانی به ترتیب ارزش‌های عقل، آزادی و صلح جهانی را به عنوان مهمترین اولویت‌های خود عنوان کردند، در حالی که این اولویت‌ها بین دانشجویان دو ملیت دیگر متفاوت بود (سفیری، ۱۳۸۴). در جمع بندی کلی، تعیین سلسله مراتب ارزش‌ها در جوامع گوناگون امروزی مسأله‌ای است که همواره باید مورد بررسی دقیق قرار گیرد تا از ارزش‌های مسلط بر جامعه آگاهی کافی به دست آید. نکته حائز اهمیت این است که همواره این احتمال وجود دارد که ارزش‌های متحول توسط اقلیتی فعال اخذ شوند و این روند سپس کل جامعه را تحت تأثیر خود قرار دهد. بنابراین شناخت گروه‌های پیشرو نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌شود. امروزه در جامعه ایران با توجه به جوان‌بودن جمعیت از سویی و گسترش روزافزون آموزش عالی و افزایش تعداد دانشجویان از سوی دیگر، جایگاه خاصی را به این قشر بخشیده است، زیرا این افراد به‌عنوان نیروهای متخصص و پیشرو، با حضور در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی در آینده نزدیک، تأثیراتی تعیین‌کننده بر تحولات آتی جامعه خواهند داشت. بنابراین مطالعه نظرات آنها در ارتباط با سلسله مراتب ارزش‌ها، نه فقط خواسته‌ها و الویت‌های این دسته از جوانان را آشکار می‌سازد، بلکه امکان پیش‌بینی تغییرات اجتماعی و فرهنگی پیش رو را نیز فراهم خواهد کرد. این پژوهش درصدد تعیین نظام ارزشی و همچنین سنجش سلسله مراتب ارزشی با متغیرهایی چون تحصیلات، جنسیت، رشته تحصیلی و سن در دانشجویان دانشگاه‌های آزاد منطقه ۴ می‌باشد. با استفاده از نتایج پژوهش حاضر علاوه بر آگاهی متولیان نهادهای فرهنگی، اجتماعی و آموزشی کشور و خصوصاً دانشگاه‌های آزاد اسلامی از سیر تحولات نظام ارزشی دانشجویان و متعاقب آن پیش‌بینی روند تحولات اجتماعی، خواسته‌ها و مطالبات نسل جوان در سال‌های پیش رو، امکان تعیین خط مشی و برنامه‌ریزی کارآمد در جهت رشد و بالندگی جامعه و پیشگیری از آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی میسر می‌گردد.

۲- سؤال‌های پژوهش

۱- نظام ارزشی دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه ۴ چیست؟

- ۲- آیا نظام ارزشی دانشجویان بر اساس جنسیت متفاوت است؟
 ۳- آیا نظام ارزشی دانشجویان بر اساس مقطع تحصیلی متفاوت است؟
 ۴- آیا نظام ارزشی دانشجویان بر اساس رشته تحصیلی متفاوت است؟
 ۵- آیا نظام ارزشی دانشجویان بر اساس گروه سنی متفاوت است؟

۳- روش پژوهش

در این پژوهش از روش توصیفی - پیمایشی^۱ استفاده شده است. جامعه آماری^۲ تحقیق شامل کلیه دانشجویان ۳۸ دانشگاه آزاد اسلامی منطقه ۴، در سال تحصیلی ۱۳۸۸ به تعداد ۱۱۹۲۶ نفر می‌باشد. از این تعداد، براساس جدول کوکران ۴۰۰ نفر به عنوان حجم نمونه به روش نمونه‌گیری، تصادفی خوشه‌ای از بین ۱۰ واحد دانشگاهی منطقه چهار (فلاورجان، شهرکرد، نایین، نجف‌آباد، شهرضا، دهاقان، خمینی‌شهر، مبارکه، خوراسگان، مجلسی) انتخاب گردید، سپس بر اساس نسبت دانشجویان دختر و پسر هر دانشگاه به تعداد کل دانشجویان منطقه چهار و نمونه‌های مورد نیاز، سهمیه نمونه‌ی هر دانشگاه در سه گروه فنی و مهندسی، علوم پایه و علوم انسانی مشخص گردید و با مراجعه‌ی حضوری به دانشگاه‌های مذکور، پرسش‌نامه‌ها توزیع و جمع‌آوری گردید.

۴- ابزار اندازه‌گیری

در این پژوهش جهت بررسی سلسله‌مراتب ارزشی دانشجویان از آزمون ۴۵ سؤالی الپورت (A.V.L) استفاده شد. پرسش‌نامه مذکور از دو بخش تشکیل شده است که بخش اول آن ۳۰ ماده‌ی دوگزینه‌ای و بخش دوم ۱۵ ماده چهارگزینه‌ای دارد. در بخش اول پرسش‌نامه، آزمودنی با دادن نمره از ۱ تا ۳ درجه‌ی رجحان نسبی خود را به هر یک از دو فعالیت مطرح شده در هر ماده مشخص می‌کند. در بخش دوم پرسش‌نامه، آزمودنی در هر ماده، چهار گزینه را بر حسب رجحان خود رتبه‌بندی می‌کند. نمره‌های شش قسمت که ماهیت نسبی دارند به صورت نیم‌رخ‌ی در می‌آیند که نیرومندی نسبی ارزش‌های شخصی را در هریک از شش حوزه نشان می‌دهند. مقیاس اندازه‌گیری در این پژوهش فاصله‌ای است. برای اندازه‌گیری ضریب پایایی پرسش‌نامه، پس از تأیید روایی محتوایی و صوری پرسش‌نامه توسط اساتید متخصص از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید. ضریب اعتبار پرسش‌نامه بر اساس آزمون کرونباخ ۰/۹۶ برآورد گردید که حاکی از اعتبار بالای ابزار اندازه‌گیری می‌باشد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از روش‌های آماری در دو سطح آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف

1- Descriptive survey research method

2- Statistical population

معیار) و آماراستباطی (آزمون t, t همبسته، تحلیل واریانس چند متغیره مانوا) به وسیله نرم‌افزار SPSS استفاده گردید. سطح معنادار بودن برای تمام آزمون‌ها $p \leq 0/05$ در نظر گرفته شده است.

- یافته‌های پژوهش در رابطه با سؤال اول

جدول (۱) توزیع میانگین و انحراف معیار ارزش‌ها از نظر دانشجویان

ارزش	مذهبی	سیاسی	نظری	هنری	اجتماعی	اقتصادی
میانگین	۲۱/۰۲	۲۳/۳۹	۲۶/۵۳	۲۵/۸۰	۲۲/۳۰	۲۸/۲۰
انحراف معیار	۳/۵۴	۳/۸۱	۴/۳۱	۴/۱۵	۳/۴۷	۴/۱۳

$$T2 = ۰/۰ \text{ Sig} = ۱۶۸/۹۱ \quad F = ۸۵۵/۲۸$$

بر اساس یافته‌های جدول (۱) F مشاهده شده در سطح $p \leq ۰/۰۵$ معنادار بوده بنابراین بین ارزش‌های دانشجویان تفاوت معنادار وجود دارد. بر این اساس ارزش‌های اقتصادی دارای بالاترین اولویت و ارزش‌های مذهبی دارای کمترین جایگاه می‌باشند.

- یافته‌های پژوهش در رابطه با سؤال دوم

جدول (۲) مقایسه میانگین نمره ارزش‌های دانشجویان بر حسب جنسیت

مؤنث		مذکر		جمع	
میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
۲۱/۱۴	۳/۵۰	۲۰/۸۶	۳/۵۹	۲۱/۰۲	۳/۵۴
۲۳/۶۳	۳/۸۲	۲۳/۱۱	۳/۷۹	۲۳/۳۹	۳/۸۱
۲۶/۲۵	۴/۱۶	۲۶/۸۷	۴/۴۹	۲۶/۵۳	۴/۳۱
۲۵/۸۸	۳/۸۲	۲۵/۶۹	۴/۵۲	۲۵/۸۰	۴/۱۵
۲۲/۲۱	۳/۳۶	۲۲/۴۰	۳/۶۰	۲۲/۳۰	۳/۴۷
۲۸/۱۶	۴/۱۵	۲۸/۲۵	۴/۱۲	۲۸/۲۰	۴/۱۳

$$T2 = ۰/۱۲۸ \text{ Sig} = ۱۵۲/۸۲ \quad F = ۷۲/۱۱$$

نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد بین ارزش‌های دانشجویان بر حسب جنسیت تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

جدول (۳) مقایسه میانگین نمره سلسله مراتب ارزش دانشجویان پسر

ارزش	مذهبی	سیاسی	نظری	هنری	اجتماعی	اقتصادی
میانگین	۲۱/۱۴	۲۳/۶۳	۲۶/۲۵	۲۵/۸۸	۲۲/۲۱	۲۸/۱۶
انحراف معیار	۳/۵۰	۳/۸۲	۴/۱۶	۳/۸۲	۳/۳۶	۴/۱۵

$$T2 = ۰/۰۰۰ \text{ Sig} = ۹۴/۹۳ \quad F = ۴۸۵/۷۵$$

براساس یافته‌های جدول (۳) مشاهده شده در سطح $p \leq 0/05$ معنادار بوده بنابراین بین سلسله مراتب نظام ارزشی دانشجویان پسر تفاوت وجود دارد. بالاترین ارزش از دیدگاه دانشجویان پسر، اقتصادی با میانگین ۲۸/۱۶ و کمترین ارزش، مذهبی با ۲۱/۱۴ بوده است.

جدول (۴) مقایسه میانگین نمره سلسله مراتب ارزشی دانشجویان دختر

ارزش	مذهبی	سیاسی	نظری	هنری	اجتماعی	اقتصادی
میانگین	۲۰/۸۶	۲۳/۱۱	۲۶/۸۷	۲۵/۶۹	۲۲/۴۰	۲۸/۲۵
انحراف معیار	۳/۵۹	۳/۷۹	۴/۴۹	۴/۵۲	۳/۶۰	۴/۱۲

$$T2 = 0/000 \text{ Sig} = 75/20$$

$$F = 286/83$$

براساس یافته‌های جدول (۴) مشاهده شده در سطح $p \leq 0/05$ معنادار بوده، بنابراین بین سلسله مراتب نظام ارزشی دانشجویان دختر تفاوت معنادار وجود دارد. بالاترین ارزش از دیدگاه دانشجویان دختر، اقتصادی با میانگین ۲۸/۲۵ و کمترین ارزش، مذهبی با ۲۰/۸۶ بوده است.

- یافته‌های پژوهش در رابطه با سؤال سوم

جدول (۵) مقایسه میانگین نمره ارزش‌های دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی

ارزش	کاردانی		کارشناسی		کارشناسی ارشد		جمع	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
مذهبی	۲۱/۱۵	۳/۴۱	۲۱/۰۶	۳/۵۵	۱۹/۵۲	۴/۲۸	۲۱/۰۲	۳/۵۴
سیاسی	۲۳/۶۳	۳/۷۱	۲۳/۳۰	۳/۹۰	۲۲/۴۷	۳/۳۰	۲۳/۳۹	۳/۸۱
نظری	۲۶/۲۸	۴/۳۱	۲۶/۹۰	۴/۳۱	۲۴/۵۸	۳/۹۶	۲۶/۵۳	۴/۳۱
هنری	۲۵/۶۴	۳/۹۵	۲۵/۹۵	۴/۱۳	۲۵/۳۵	۵/۷۲	۲۵/۸۰	۴/۱۵
اجتماعی	۲۲/۰۴	۳/۵۳	۲۲/۴۸	۳/۴۳	۲۲/۳۵	۳/۴۴	۲۲/۳۰	۳/۴۷
اقتصادی	۲۸/۱۹	۴/۲۱	۲۸/۰۸	۴/۱۷	۲۹/۴۷	۲/۸۰	۲۸/۲۰	۴/۱۳

نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد بین ارزش‌های دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی تفاوت معنی‌داری

وجود ندارد.

یافته‌های پژوهش در رابطه با سؤال چهارم

جدول شماره (۶) مقایسه میانگین ارزش‌های دانشجویان بر حسب رشته تحصیلی

ارزش	علوم انسانی		فنی و مهندسی		ارشد		جمع	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
مذهبی	۲۰/۵۸	۲۱/۴۰	۲۱/۴۰	۳/۶۶	۲۰/۷۷	۳/۳۹	۲۱/۰۲	۳/۵۴
سیاسی	۲۳/۷۱	۲۳/۲۶	۲۳/۲۶	۳/۷۷	۲۳/۳۴	۴/۰۰	۲۳/۳۹	۳/۸۱
نظری	۲۶/۳۲	۲۶/۳۲	۲۶/۳۲	۴/۲۹	۲۷/۰۲	۴/۰۰	۲۶/۵۳	۴/۳۱
هنری	۲۵/۸۰	۲۵/۹۲	۲۵/۹۲	۳/۸۰	۲۵/۶۰	۴/۲۴	۲۵/۸۰	۴/۱۵
اجتماعی	۲۲/۵۵	۲۲/۳۳	۲۲/۳۳	۳/۶۴	۲۲/۰۳	۳/۱۷	۲۲/۳۰	۳/۴۷
اقتصادی	۲۸/۱۵	۲۸/۴۲	۲۸/۴۲	۴/۳۰	۲۷/۸۵	۳/۹۸	۲۸/۲۰	۴/۱۳

$$T2 = 0/01 \text{ Sig} = 186/82$$

$$F = 541/1$$

نتایج جدول (۶) نشان می‌دهد بین ارزش‌های دانشجویان بر حسب رشته تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

جدول (۷) مقایسه میانگین نمره سلسله مراتب ارزش دانشجویان علوم انسانی

ارزش	مذهبی	سیاسی	نظری	هنری	اجتماعی	اقتصادی
میانگین	۲۰/۵۸	۲۳/۷۱	۲۶/۳۳	۲۵/۸۰	۲۲/۵۵	۲۸/۱۵
انحراف معیار	۳/۴۳	۳/۶۷	۴/۷۲	۴/۵۶	۳/۴۹	۴/۰۰

$$T2 = /... \text{Sig} = ۳۵/۹۲ \quad F = ۱۸۹/۶۰$$

بر اساس یافته‌های جدول (۷) F مشاهده شده در سطح $p \leq ۰/۰۵$ معنادار بوده بنابراین بین سلسله-مراتب نظام ارزشی دانشجویان علوم انسانی تفاوت معنی‌دار وجود دارد. اولین اولویت ارزشی دانشجویان علوم انسانی اقتصادی با میانگین ۲۸/۱۵ و کمترین ارزش مذهبی با ۲۰/۵۸ بوده است.

جدول (۸) مقایسه میانگین نمره سلسله مراتب ارزش دانشجویان فنی و مهندسی

ارزش	مذهبی	سیاسی	نظری	هنری	اجتماعی	اقتصادی
میانگین	۲۱/۴۰	۲۳/۲۶	۲۶/۳۲	۲۵/۹۲	۲۲/۳۳	۲۸/۴۵
انحراف معیار	۳/۶۶	۳/۷۷	۴/۲۹	۳/۸۰	۳/۶۴	۴/۳۰

$$T2 = /... \text{Sig} = ۸۴/۳۱ \quad F = ۴۳۳/۳۸$$

بر اساس یافته‌های جدول (۸) F مشاهده شده در سطح $p \leq ۰/۰۵$ معنادار بوده بنابراین بین سلسله-مراتب نظام ارزشی دانشجویان فنی و مهندسی تفاوت معنی‌دار وجود دارد. اولین اولویت ارزشی دانشجویان فنی و مهندسی اقتصادی با میانگین ۲۸/۴۵ و کمترین ارزش مذهبی با ۲۱/۴۰ بوده است.

جدول (۹) مقایسه میانگین نمره سلسله مراتب ارزش دانشجویان علوم پایه

ارزش	مذهبی	سیاسی	نظری	هنری	اجتماعی	اقتصادی
میانگین	۲۰/۷۷	۲۳/۳۴	۲۷/۰۲	۲۵/۶۰	۲۲/۰۳	۲۷/۸۵
انحراف معیار	۳/۳۹	۴/۰۰	۴/۰۰	۴/۳۴	۳/۱۷	۳/۹۸

$$T2 = /... \text{Sig} = ۵۰/۰۰ \quad F = ۲۶۱/۱۲۸$$

بر اساس یافته‌های جدول (۹) F مشاهده شده در سطح $p \leq ۰/۰۵$ معنادار بوده، بنابراین بین سلسله-مراتب نظام ارزشی دانشجویان علوم پایه تفاوت معنی‌دار وجود دارد. بیشترین نظام ارزشی دانشجویان علوم پایه، ارزش اقتصادی با میانگین ۲۷/۸۵ و کمترین ارزش، مذهبی با ۲۰/۷۷ بوده است.

- یافته‌های پژوهش در رابطه با سؤال پنجم

جدول (۱۰) مقایسه میانگین سلسله مراتب ارزش دانشجویان بر حسب گروه سنی

ارزش	۲۰-۱۸		۲۱-۲۴		۲۵ به بالا		جمع
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
مذهبی	۲۱/۳۹	۳/۷۵	۲۰/۷۹	۳/۵۰	۲۰/۸۹	۳/۱۲	۲۱/۰۲
سیاسی	۲۳/۷۲	۴/۳۷	۲۳/۰۳	۳/۵۷	۲۳/۷۹	۳/۰۸	۲۳/۳۹
نظری	۲۶/۲۳	۴/۹۸	۲۶/۸۹	۳/۸۷	۲۶/۰۶	۴/۰۲	۲۶/۵۳
هنری	۲۵/۹۶	۴/۱۹	۲۵/۳۹	۴/۱۸	۲۶/۷۱	۳/۸۵	۲۵/۸۰
اجتماعی	۲۲/۳۱	۳/۲۴	۲۲/۴۵	۳/۶۹	۲۱/۷۵	۳/۲۴	۲۲/۳۰
اقتصادی	۲۸/۶۱	۴/۱۱	۲۸/۰۱	۴/۰۰	۲۷/۸۷	۴/۵۷	۲۸/۲۰

$$T2 = ۰/۱۳۱ \text{Sig} = ۵۲/۰۰ \quad F = ۱۴۱/۲۱$$

نتایج جدول (۱۰) نشان می‌دهد بین ارزش‌های دانشجویان بر حسب گروه سنی تفاوت معناداری وجود ندارد.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های به‌دست‌آمده پیرامون اهداف تحقیق مبنی بر شناخت اولویت‌های ارزشی دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه چهار نشان داد که بین سلسله‌مراتب ارزش‌های شش‌گانه (اقتصادی، نظری، هنری، سیاسی، اجتماعی، مذهبی) از دیدگاه دانشجویان تفاوت معنادار وجود دارد.

بالاترین جایگاه ارزشی از دیدگاه دانشجویان مربوط به ارزش‌های اقتصادی با میانگین ۲۸/۲۰ و بعد از آن به ترتیب ارزش نظری با میانگین ۲۶/۵۳، ارزش هنری با میانگین ۲۵/۸۰، ارزش سیاسی با میانگین ۲۳/۳۹، ارزش اجتماعی با میانگین ۲۲/۳۰ و ارزش‌های مذهبی با میانگین ۲۱/۰۲ بوده است. بخش اول این یافته‌ها در ارتباط با جایگاه ارزش اقتصادی با نتایج پژوهش‌های سیادت (۱۳۸۳)، محسنی (۱۳۸۴)، ادوارد (۲۰۰۶) و هارسبون (۲۰۰۷) همخوانی داشت، زیرا در این پژوهش‌ها نیز از ارزش مادی و اقتصادی به-عنوان اولویت اول سلسله مراتب ارزشی دانشجویان یاد شده بود.

اما نتایج تحقیقات اسلامی (۱۳۸۳) سفیری (۱۳۸۴)، همایی و اسماعیلی (۱۳۸۹) احمد و هیزرمن (۲۰۰۵)، یاماگی (۱۹۸۹) در ارتباط با بررسی نظام ارزشی دانشجویان متفاوت بود، زیرا بر اساس نتایج این تحقیقات ارزش اجتماعی دارای بالاترین اولویت و ارزش اقتصادی در رتبه دوم جایگاه نظام ارزشی قرار داشت.

همچنین در این پژوهش بین ارزش‌های شش‌گانه (اقتصادی، نظری، هنری، سیاسی، اجتماعی، مذهبی) بر حسب عوامل جمعیت‌شناختی (مقطع و رشته تحصیلی، جنسیت و سن) تفاوت معناداری مشاهده نگردید. نتایج این بخش از پژوهش با نتایج تحقیقات موحد (۱۳۸۶) در رابطه با مقطع تحصیلی همسو ولی

نتایج آن با پژوهش اسماعیلی (۱۳۸۳) و (یاماگی ۱۹۸۹) در رابطه با جنسیت کاملاً متفاوت بود، زیرا در پژوهش آنها ارزش اجتماعی در دیدگاه دختران و پسران دانشجو اولویت اول و ارزش‌های اقتصادی در سطوح پایین‌تر قرار داشت. در پژوهش همایی و سیادت (۱۳۸۳)، براتی و محسنی (۱۳۸۴) نیز برای دانشجویان دختر، ارزش اقتصادی دارای بالاترین جایگاه و برای دانشجویان پسر ارزش مذهبی دارای بالاترین رتبه بود.

نتایج این پژوهش در رابطه با چگونگی سلسله‌مراتب ارزش‌ها برحسب مقطع تحصیلی نشان داد، علی‌رغم برتری جایگاه ارزش‌های اقتصادی، بین دیگر مفاهیم ارزشی تفاوت معنی‌داری در این خصوص وجود ندارد. در بررسی‌های انجام‌شده تحقیق مشابهی نیز، برای مقایسه به‌دست نیامد.

نتایج این پژوهش در رابطه با چگونگی سلسله‌مراتب ارزش‌ها برحسب رشته تحصیلی نشان داد تفاوت معنی‌داری در این خصوص در بین دانشجویان رشته‌های تحصیلی علوم پایه، فنی مهندسی و علوم انسانی وجود ندارد. ولی مقایسه میانگین‌های به‌دست‌آمده در هر سه گروه تحصیلی حاکی از اولویت اول ارزش اقتصادی در سلسله‌مراتب ارزشی آنها بود. نتایج این بخش از پژوهش با بخشی از نتایج پژوهش‌های سیادت و همایی (۱۳۸۳)، ادوارد (۲۰۰۶) و هارسون (۲۰۰۷) متفاوت بود. زیرا در پژوهش آنها ارزش‌های اقتصادی برای دانشجویان رشته‌های فنی دارای بالاترین جایگاه و ارزش‌های مذهبی و سیاسی برای رشته روان‌شناسی، از اهمیت بیشتری برخوردار بود. در پژوهش همایی و اسماعیلی (۱۳۸۳) نیز، دانشجویان علوم انسانی، ارزش اجتماعی را به عنوان ارزش برتر انتخاب کرده بودند.

نتایج بخش دیگری از این تحقیق در خصوص تفاوت دیدگاه دانشجویان بر حسب گروه‌های سنی نشان داد، تفاوت معنی‌داری در این خصوص وجود ندارد.

نتایج تحقیقات اسلامی (۱۳۸۳) و نیکو گفتار (۱۳۸۶) در دانشجویان آزاد دولتی، سفیری (۱۳۸۴) در دانشجویان دولتی، موحد (۱۳۸۶) در بین مدیران و احمد و هیزرمن در مردان و زنان (۲۰۰۵) با نتایج این تحقیق در این خصوص همخوانی داشت.

نکته مهم در جمع‌بندی کلی یافته‌های پژوهش، توجه ویژه اکثر دانشجویان مورد مطالعه به ارزش‌های اقتصادی و نزول جایگاه ارزش‌های مذهبی و اجتماعی در دیدگاه آنان است.

این یافته‌ها از دو منظر قابل بررسی است، از یک سو جهت‌گیری و گرایش افراطی به ارزش‌های اقتصادی و مادی‌گرایانه و از سوی دیگر کم‌رنگ‌شدن ارزش‌های مذهبی و اجتماعی در جامعه تحقیق است. موضوعی که یقیناً خاستگاه بسیاری از ناهنجاری‌های فردی و اجتماعی است که امروزه در بخشی از نسل جوان به وضوح قابل مشاهده است. اهمیت جابجایی مراتب ارزشی در نگرش نسل جوان، متخصص، فعال و پیشرو جامعه بدین جهت است که مراتب ارزش‌ها در هر جامعه همواره براساس میزان اهمیتی که مردم برای ارزش‌های گوناگون و متفاوت قائل‌اند، ایجاد می‌شود و همواره این احتمال وجود دارد که

ارزش‌های متحول در اقلیتی فعال به آرامی روند کل جامعه را تحت تأثیر خود قرار داده و ضمن ایجاد تحولات اجتماعی، خواسته‌ها و مطالبات جدیدی را در سال‌های پیش‌رو، فرا روی مسئولین نظام‌های تربیتی، فرهنگی و حتی سیاسی جامعه قرار دهد. ارزش‌ها در هر نسلی به عنوان معیاری برای تعیین رفتار مناسب و نامناسب و چهارچوبی برای توجیه انتخاب‌ها و تبیین الگوهای رفتاری خود به کار می‌رود. این ارزش‌ها همچون اصولی کلی و نظامند، جهت‌گیری رفتار فرد را سامان بخشیده و با نفوذ بر رفتارها، نیازها و داوری‌ها، تعاملات فرد با دیگران و محیط را تحت تأثیر قرار می‌دهد (اینگلهارت، ۱۳۷۳).

یقیناً پیش‌بینی روند تحولات و آگاهی و شناخت صحیح نیازها و مطالبات نسل جوان در هر عصری، ضمن ایجاد فرصت برای پیشگیری به موقع از آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی محتمل امکان برنامه‌ریزی کارآمد در جهت رشد و بالندگی و روشنگری نسل جوان جامعه را میسر خواهد کرد. از آن جایی که ارزش‌ها همانند اکثر رفتارها اکتسابی‌اند و از همان سال‌های اولیه زندگی تحت تأثیر محیط تربیتی، اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرند (نوابی‌نژاد، ۱۳۷۷) و در سال‌های بعد با شیب کمتری تغییر می‌یابند، ایفای نقش هماهنگ و همسوی نهادهای اجتماعی مانند خانواده، مدرسه، دانشگاه، صدا و سیما، نهادهای دینی و رسانه‌های مکتوب و غیرمکتوب در جهت تثبیت و رشد ارزش‌ها که همانا درونی‌ساختن ارزش‌های متعالی جامعه است بسیار مؤثر است.

فهرست منابع

۱. اسلامی، معصومه، ۱۳۸۳، بررسی نظام ارزشی دانشجویان دانشگاه‌های استان چهارمحال و بختیاری، پایان‌نامه کارشناسی، دانشگاه پیام نور.
۲. اینگلهارت، رونالد، ۱۳۷۳، تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، ترجمه مریم وتر، انتشارات کویر، تهران، چاپ اول.
۳. بادن، پیر، ۱۳۷۴، روان‌شناسی شخصیت: جنبه‌های روانی، اجتماعی، ترجمه محمود ایروانی، آفرینش، تهران.
۴. براتی سده، فریده، ۱۳۷۹، بررسی سلسله‌مراتب ارزش‌های دانشجویان روند تحولات آن، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، طرح پژوهشی.
۵. پورداریا، زهرا، ۱۳۸۲، بررسی ساختار و اولویت‌های ارزشی شهروندان تهرانی، فصلنامه فرهنگ عمومی، شماره ۳۷، تهران.

۶. خلیفه، عبداللطیف محمد، ۱۳۸۷، بررسی روان‌شناختی تحول ارزش‌ها، ترجمه سید حسین سیدی، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد، تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۹۰.
۷. رابینز، استیفن پی، ۱۳۸۵، مبانی رفتار سازمانی، ترجمه علی پارسائیان و سید محمد اعرابی، پژوهش‌ها، تهران.
۸. شولتس، دوآن، ۱۳۷۸، روان‌شناسی کمال (الگوهای شخصیت سالم)، ترجمه خوشدل، البرز، تهران (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۷۷)، چاپ هفتم.
۹. سفیری، خدیجه، ۱۳۸۴، بررسی سلسله مراتب ارزشی دانشجویان و رابطه آن با گروه‌های مرجع، مجله نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۵، ۱۰۵-۷۷.
۱۰. فروم، اریک، ۱۳۶۰، انسان برای خویشتن، ترجمه اکبر تبریزی، تهران: بی نا.
۱۱. روشه، گی، ۱۳۷۹، کنش اجتماعی، ترجمه: هما زنجانی زاده، انشگاه فردوسی، مشهد، چاپ چهارم.
۱۲. نوابی‌نژاد، شکوه، ۱۳۷۷، عوامل مؤثر بر شکل‌گیری ارزش‌ها در خانه و مدرسه: مجله تربیت، ش ۱۳.
۱۳. همایی، رضا و سیادت، عل، ۱۳۸۳، بررسی نظام ارزشی دانشجویان استعدادهای درخشان دانشگاه اصفهان، دانشگاه اصفهان.
۱۴. محسنی، منوچهر، ۱۳۷۹، بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در ایران، شورای فرهنگ عمومی، تهران، چاپ اول.
۱۵. موحد، مجید، ۱۳۸۴، مقایسه ارزش‌های دانشجویان شاهد و غیرشاهد دانشگاه شیراز و دانشگاه علوم پزشکی شیراز، سایت اطلاع رسانی بنیاد شهید استان فارس.
۱۶. نیکوگفتار، منصوره، ۱۳۸۶، بررسی رابطه بین سلسله مراتب ارزش‌ها و سلامت روان در جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه اصفهان.

17. Allport, G.W. Vemoh, P.E. @ Lindzey. (1970). Manual Study of Vaues. copyright. C. by Houghton miff lin . comoany.

18. Hand book of Motivation And cognition . 2 , 151- 1520.

19. Hantly , C.W. Divis , F. (1983) . Values System And Discipline. Journal of personality And Social Psyhology . 5 , 1148 – 1155 .

-
20. Kapel , D.E., Deinoka, L.E. (1991) . American Educators Encyclopedia. New york : Green week Press.
 21. Robbins, S.D. (1991). Organizational Behavior: Concepts, Controversis And Application . San Diego University.
 22. Rokeach, M. (1969). Beliefs , Attitude And Values . Publishers . Jossey Bas Inc.